

## САМО ПАМЕТНА МОЋ ИМА БУДУЋНОСТ

Џозеф Нај, *Будућносћ моћи*, „Архипелаг”, Београд 2012

Одговор на запитаност „како сачувати позицију глобалне супер-силе у наредним деценијама?” у свим или тек појединим аспектима, преовлађујућа је тема којом се бави највећи број америчких теоретичара међународних односа у 21. веку, нарочито уочи и након избијања светске економске кризе. Књигом *Будућносћ моћи* њима се придружује и Џозеф Нај, истакнути стручњак за међународну политику са Харвардског универзитета са значајним политичким искуством (заменик под-секретара за безбедност у Картеровој, а председник Савета за националну безбедност и помоћних министра одбране за међународно-безбедносне послове у Клинтонској администрацији).

Наја је међу водеће стручњаке за међународне односе још у седмој деценији прошлог века уврстила његова неолиберална теорија о асиметричној и комплексној међузависности (у коауторској књизи са Киохејном *Моћ и међузависносћ*). Премда је писао о миру и сукобима у међународној политици, интеграцијама те нуклеарној опасности и етици, најчувенији је по својим теоријским радовима о моћи у међународној арени, односно о лансирању теорије о „мекој моћи” која је, осим што је постала научно општеприхваћена и даље разматрана, ушла и у свакодневну политичку употребу (нарочито од стране Клинтонове и Обамине администрације).

*Будућносћ моћи* представља не само наставак, већ и примењену разраду досадашњег Најевог проучавања моћи у међународној политици. Обамин говор о промишљеном коришћењу моћи („наша моћ расте када је користимо промишљено; наша безбедност проистиче из праведности нашег циља, снаге нашег примера, прекаљујућих врлина понизности и уздржаности”) лајтмотив је за његову разраду теорије о „паметној моћи” („паметна моћ је способност да се ресурси тврде и меке моћи укрштају у делотворне стратегије” (42), а политике Кине и Русије лаконски и посве симплификовано подведене управо под примере добре и лоше комбинације тврде и меке моћи.

Да би објаснио шта подразумевају делотворне стратегије моћи, Нај у уводном делу укратко рекапитулира досадашње социо-политиколошке дефиниције и теорије моћи. Упознаје нас са покушајима њеног наивног одређења математичким једначинама (Реј Клајнова формула), теоријски широким („Моћ је способност да се произведе промена или да јој се одупре”), па и прешироким („Способност да се добије што се жели”) дефиницијама моћи. Он описује елементе тврде (становништво, привреда, ресурси) и меке („неопипљиве чињенице” – институције, идеје, вредности, култура) моћи, указује на њихов контекстуални и релациони

карактер, односно на три лица, аспекта моћи: први – „да се неко натера да чини нешто што не жели” (теорију је разрадио Роберт Дал), други – „да се на неког утиче да не доноси одлуку”, тј. моћ неодлучивања (теорија Бакрака и Бараца) и трећи – „да се утиче да се код неког не појаве одређене идеје и жеље”, тј. уобличавања почетних преференци других, установљење жеља и њихових праваца (теорија Стивена Лукса). Са ових теоријских полазишта (уз категоричну одбрану димензија „меке моћи” и порицања њиховог прешироког одређења) Нај следи проучавање моћи по обрасцу кога је поставио још Е. Кар 1939. године рашчлањујући је на војну, економску и меку моћ (Кар ју је, додуше, називао „моћ над мњењем”).

Наредна три поглавља анализирају сваку од ових врста моћи понаособ у контексту савремености, а затим се прогнозира њихова перспектива у будућности. Тако се разматра промењиви облик савременог рата, затим како војни ресурси доводе до победе као остварења жељеног утицаја на вољу, тј. до промене понашања код антагонисте, и то кроз раније три описана аспекта деловања моћи – кроз борбу, кроз „дипломатију присиле”, односно кроз обећање заштите и пружање многих врста помоћи (обука, вежбе, хуманитарна помоћ итд.). Објашњава се веза и утицај економске моћи на „понашања” и меке и тврде моћи савремених држава, односно шта представља економска међузависност и колику „рањивост” она отвара за различите врсте утицаја, од ресурсних потреба (посебно се истиче значај енергената, тј. нафтне и гасне политике као начина утицаја и ширења моћи) до њиховог ускраћивања, укључујући ту и економске санкције као врсту деловања, са својим позитивним и негативним дометима. Нај недвосмислено указује на будући повећан значај економске моћи у дифузном међународном систему, а потом прелази на своју омиљену тему – меку моћ, њене изворе и облике деловања (назива их „понашањем меке моћи”): постављање агенде, привлачење и убеђивања, са тежиштем на способност да се изгради сопствени кредитилитет и успостави поверење са страном на коју се утиче. Потом се прати деловање меке моћи, али и тешкоће господарења меком моћи („конверзија меке моћи”) у јавној, класичној државној дипломатији, све услед ширине јавног простора и утицаја бројних других актера, укључујући ту и оне недржавне. Проучавање односа јавне дипломатије и меке моћи Нај закључује посматрањем ткз. три фазе, три концентрична круга дипломатије: прве, комуникације као објашњавања контекста одлука у домаћој и спољној политици; друге – стратешке комуникације која поставља сет тема и дугорочних политика разумљивих јавности, и треће – развоја дугорочних односа са значајним појединцима у свету кроз стипендије, размене обуке, семинаре, конференције и медијске наступе.

Друга целина у књизи *Будућности моћи* све раније обрађене елементе и аспекте моћи збирно ставља у контекст савремених процеса у међународној стварности, па суочава моћ држава и њихове промене са

„транзицијом” и „расипањем”. Под „транзицијом” Нај подразумева промене у односима између држава или преношење моћи са једне државе на друге – на „дифузију моћи” у процесима настанака мултиполарног света. Под „расипањем”, пак, Нај подводи вертикалне процесе спуштања моћи са држава на недржавне актере у пост-вестфалском свету. Имајући овај други процес у виду, Нај цело пето поглавље књиге посвећује утицају информатичке револуције на „расипање” моћи и стварање кибер-моћи виђене као употребе ресурса за стварање, контролу и саопштавање електронских информација. Инфраструктуре, мреже, софтвер, људске вештине – све су то аспекти кибер-моћи која утиче на многе области, од рата до трговине. У њима се преплићу и тврда и мека моћ, и сва три њихова лица. Описујући ресурсе моћи у кибердомену владе, организација, али и појединца и лабаво структурисаних мрежа, као и феномене кибернапада, хактивизма, киберкриминала те интернет шпијунаже, Нај се и овај пут, при крају поглавља, окреће процени будућности кибер-моћи. Уочавајући отворене, мада ограничене могућности неких мањих држава да направе скок у асиметричном ратовању употребом информатичких средстава, Нај предвиђа да ће кибер-простор и надаље бити сведок повећаног расипања моћи на недржавне актере, са једне, и мрежну централизацију, са друге стране.

Транзиција моћи у настајућем мултиполарном свету ипак је у фокусу Најеве пажње. Она се тиче питања опадања Америке током овог процеса. Целокупна досадашња анализа, несумњиво, била је припрема за оно што следи у другом делу књиге: анализе „хегемонске транзиције” на више центара као и компарацију елемената моћи сваке од њих међусобно и према САД. У питању су популациони, ресурсни, привредни и елементи меке моћи ЕУ, Јапана и земаља БРИК-а (Бразил, Русија, Индија и Кина) и њихове стратегије коришћења, тј. процена „паметне моћи” ових држава. Уз квалификовање њихове компатибилности односно (не) прихватљивости са позицијама САД, центар пажње се, очекивано, преноси на саме САД те слабљење њене моћи. Нај ту проучава главне трендове америчког друштва и културе, демографске и имиграционе процесе, економска кретања и перспективе политичких институција, и проналази разлоге и за песимизам (по питању културних ратова и сукоба, криминала, пада квалитета социјалних установа, висине јавног дуга, финансијског шпекулисања итд.) и оптимизам (јака религиозност и цивилни сектор, демографска слика боља него у Европи, привлачење квалификоване имиграције, велика војна моћ, научно-истраживачки рад, те стабилност и прихваћеност политичких институција).

Трећа целина *Будућности моћи* тиче се стратегија паметне моћи, то јест њене сврсисходне конверзије „превођења ресурса свих врста у делотворни утицај” (238). Другим речима, након примене теоријског знања на анализу, Нај покушава да уобличи синтетичку препоруку: шта

Америка треба да чини како би на оптималан начин употребила све своје тврде и меке ресурсе моћи не би ли остала релативно доминантна у односу на јачајуће такмаце. Његова „паметна стратегија” садржи пет корака као пет одговора на круцијална питања: „Који су жељени исходи и циљеви?”; „Који су ресурси на располагању и у којим контекстима?”; „Које су позиције и преференције одабраних мета на које се покушава утицати?”; „Који облици понашања моћи имају највише изгледа за успех?” и „Колика је вероватноћа успеха?” *Будућности моћи* стога сугерише осмишљавање циљева своје паметне стратегије, пружа летимичну процену ресурса и начина њихове употребе кроз усмеравање према другим актерима. Потом се процењује тактичка пробитачност избора различитих приступа употребе моћи, тј. комбинација меке и тврде моћи, и даје процена вероватноће успеха. Све ово се чини довољно уопштено да се остане пристојан и политички коректан, али и прилично неодређен да би се под тиме могло подвести пуно тога, а да истовремено нико не може да од Наја преузме готове рецепте конкретног понашања. Укратко, Нај сугерише да САД, обзиром на укупне ресурсе своје меке и тврде моћи, треба да преуме улогу Велике Британије са краја 19. века као „глобалног балансера” који ће, што политиком стварања савеза са другим силама забринутим због пораста моћи, што применом империјалног приступа „завади па владај”, иако ослабљене – успети да паметним стратегијама задрже за себе улогу и даље релативно најјаче, водеће светске силе.

И поред намерних недоречености, једностраности, па и пристрасности по питању оцене појединих актера (сувише „позитивним” по питању САД, а „негативним” по питању Русије и ЕУ, уз позивање на застареле податке) те вештом пренебрегавању важних фактора утицаја и читавих димензија међународне политике (пре свега оне моралне, али и правно-институционалне) Најева *Будућности моћи* је квалитетна, прворазредна студија из међународних односа и по питању одабира теме и и по приступу њене обраде. Лак, јасан стил, целисходна структура књиге што даје добру теоријску поставку за анализу случаја уз примену аналитичко-синтетичког метода ради компарације и прогностике, упркос уопштем закључцима и пословичном оптимизму пуном општих места, у укупном збиру добра су препорука за сваког кога занимају савремени међународни односи.

*Александар Саџа ГАЈИЋ*